

KUD 502.3(496.51)

**MJEDISI I SHËNDOSHË NATYROR PËR NJË ZHVILLIM TË
QËNDRUESHËM**

*Mr. Driton Sylqa
dsylqa@gmail.com*

Abstrakt

Ky punim ngërthen në vete idenë se mjedisi natyror ka rëndësi të jashtëzakonshme për zhvillim dhe rritje të qëndrueshme ekonomike. Nga analiza e gjendjes ambientale në Kosovë vlerësohet se të gjithë elementet dhe komponentët e mjedisit jetësor (ajri, uji, dheu) janë të rrezikuara. Rrezikimi i ambientit në Kosovë është rezultat i ndotjes së ambientit, i ndërtimeve të pakontrolluara, prerjes së pakontrolluar të pyjeve, erozionit të dheut, nga menaxhimi i dobët i mbeturinave, si dhe aktiviteteve të tjera humane. Raporti i mjedisit natyror me rritjen ekonomike është reciprok sa edhe i ndërlikuar. Një zhvillim i qëndrueshëm i sektorëve të ndryshëm ekonomik nuk mund të imagjinohet pa një mjedis të shëndoshë natyror. Lidhur me këtë tematikë në punim janë trajtuar konceptet kyçe të mjedisit dhe janë identifikuar sektorët e ndryshëm ekonomik që kanë ndikim në mjedisin natyror. Në përmbyllje, është propozuar një model i detajuar me masat adekuate për mbrojtjen e mjedisit dhe rrjedhimisht inicimin e një zhvillimi të qëndrueshëm ekonomik.

Fjalët kyçe: mjedisi natyror, ambienti, sektori ekonomik, zhvillimi ekonomik

JEL klasifikimi: M1, Q01, Q5

Hyrje

Mjedisi natyror dhe burimet e saj nuk janë të mira të lira apo të pafundme. Përvoja e gjertanishme ka treguar se shumë nga të mirat dhe shërbimet që ofron mjedisi natyror janë të kufizuara / të shterrueshme. Për më tepër ato nuk i takojnë vetëm një brezi shoqëror. Ato do të përbejnë bazën natyrore e materiale të jetës edhe për gjithë brezat që do të vijnë, të cilët gëzojnë të njëjtat të drejta. Nga kjo pikëpamje në administrimin e mjedisit dhe burimeve natyrore duhet nisur nga ideja që i konsideron ato si një hua e dhënë nga brezat e ardhshëm dhe njëkohësisht edhe si një trashëgimi që duhet t'u lihet atyre.

Përvoja e derisotme në Kosovë tregon se as rritja dhe as zhvillimi i qëndrueshëm nuk janë bërë ende tendencë konstante dhe e përgjithshme e planeve dhe strategjive afatgjata të qeverisë. Aq më pak, ato përbëjnë një tendencë në qëndrimin e individëve. Historia e viteve të fundit e vërteton plotësisht një gjë të tillë.

Një qëndrim tjetër tipik dhe i gabuar është pranimi apriori i idesë se mjedisi kushton. Praktika e vendeve të zhvilluara dhe bizneseve të suksesshme në këtë drejtim ka treguar se kosto e administrimit të mjedisit është mjaft më e ulët nëse për mjedisin mendohet paraprakisht. Kjo ide është mjaft e qartë nga thënia e famshme se “Të parandalosh është më mirë se të kurosh”, që edhe në këtë fushë ka kuptim thuajse universal. Lidhur me këtë, eksperiencia e Bankës Botërore në këtë fushë tregon se 20-30% e ndotjes nga industria mund të evitohet pa ndonjë investim kapital, kurse një 20% tjetër mund të evitohet me investime kapitale relativisht të vogla që përgjithësisht vetëshlyhen brenda një periudhe disamujore.

Zhvillimi i qëndrueshëm nuk do të thotë domosdoshmërisht që të mendohet vetëm apo në radhë të parë për mjedisin. Ai nënkupton që çështjet e mjedisit të kihen parasysh dhe të përfshihen në të gjitha politikat, strategjitë dhe vendimet sektoriale. Të gjitha këto duhet të parashikojnë edhe efektet e mundshme në mjedis dhe masat e nevojshme për zbutjen e tyre.

Mjediset e pyllëzuara kanë një rëndësi të veçantë, pasi ofrojnë një gamë të gjerë të përfitimeve mjedisore, ekonomike dhe sociale. Jetike për një jetesë të shëndetshme dhe, në të njëjtën kohë, për ruajtjen e ekuilibrave natyrorë, hapësirat e pyllëzuara marrin një rëndësi të veçantë për një shtet që ka detyrën e menaxhimit dhe përdorimit të tyre. Shërbimet në mbrojtje të pyjeve janë thelbësore për zbutjen e fatkeqësive natyrore, si përmytjet, thatësitat dhe rrëshqitjet e tokës, që mund të kenë pasoja për popullsinë. Një përkufizim i përbashkët i menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve, do të thotë administrim dhe përdorim i pyjeve dhe tokave pyjore, në një mënyrë që ruan bio-diversitetin, produktivitetin, kapacitetin regjenerues, vitalitetin dhe potencialin e tyre për të përmbushur funksionet jetësore. Një kuptim i përbashkët i asaj që konsiderohet menaxhim i qëndrueshëm, mund të arrihet vetëm përmes bashkëpunimit mes ministrive dhe autoriteteve lokale, bazuar në kornizën ligjore që rregullon këtë çështje⁷⁵.

Shënime gjeografike, relievi dhe klima në Kosovë

Kosova ka një sipërfaqe prej 10,887 km². Ajo kufizohet me Shqipërinë (në jugperëndim), me Maqedoninë (në juglindje), me Serbinë (në

⁷⁵ Studim mbi arsyeshmërinë e shpalljes së territorit të Bjeshkëve të Nemuna Park Nacional, Prishtinë, 2003

lindje, veri dhe verilindje) dhe me Malin e Zi (në perëndim). Kosova është vend malor dhe me ultësira, i përbërë nga Fusha e Kosovës (me lartësi mbidetare 510-570 m) dhe Rrafshi i Dukagjinit (lartësia mbidetare 350-450 m).⁷⁶

Kosova karakterizohet me katër pellgje kryesore, e ato janë: Pellgu i Drinit të Bardhë, Pellgu i Ibrit, Pellgu i Moravës së Binçës dhe Pellgu i Lepencit. Lumenjtë e Kosovës rrjedhin në drejtim të tri deteve:

- Pellgu i Drinit të Bardhë, përmes Shqipërisë, derdhet në detin Adriatik;
- Morava e Binçës dhe Ibri, nëpërmes Serbisë dhe Rumanisë, derdhet në Detin e Zi;
- Lepeci përmes Maqedonisë dhe Greqisë derdhet në Detin Egje.

Në vitet me lagështi mesatare, nga rrjedhat e lumenjve të Kosovës rrjedhin në dete 3.8 miliard m³ ujë ose 120 m³/s. Kosova posedon gjashtë liqene (akumulacione) artificiale e ato janë: Ujmani, Radoniqi, Batllava, Badovci, Përlepnica dhe Livoçi.⁷⁷

Në Kosovë shtrihen disa male të larta, si: Malet e Kopaonikut (në veri), Rogoznës dhe Moknës (në veriperëndim), Bjeshkët e Nemuna (në perëndim), Pashtrikut dhe Koritnikut (në jugperëndim), Malet e Sharrit (në jug), Mali i Zi i Shkupit (në juglindje) e të tjera, të rrethuara me ultësira. Maja më e lartë është Gjeravica (2,655 m) e cila gjendet në vargmalet e Bjeshkëve të Nemuna. Relievi vullkanik është i pranishëm në pjesën veriore të Kosovës (kupa e vjetër vullkanike në Zveçan, me lartësi mbidetare 799 m).

Klima - Klima është e mesme-kontinentale, me ndikim mbizotërues të klimës adriatiko - mesdhetare në Rrafshin e Dukagjinit, përmes luginës së Drinit të Bardhë, si dhe me ndikim më të vogël të klimës së ndryshuar adriatiko-egjeniane në fushën e Kosovës. Të reshurat mesatare vjetore 596 mm. Temperaturat mesatare vjetore të Kosovës janë 10 °C, me temperaturën e arritur minimale -27,2 dhe maksimale 39,2.⁷⁸

Biodiversiteti

Në artikullin 2 të Konventës për Deklaratën së Rios, Biodiversiteti përkufizohet:

“Ndryshueshmëria midis organizmave të gjallë që jetojnë në ekosistemet tokësore, detare dhe ekosisteme të tjera ujore dhe komplekset

⁷⁶ Raport mbi gjendjen ambientale ne Kosove, Qeveria e Kosovës, MMPH, 2004

⁷⁷ Ibid

⁷⁸ Instituti Hidrometeorologjik i Kosovës.

ekologjike, në të cilat ato bëjnë pjesë; kjo përfshin diversitetin brenda llojit, midis llojeve dhe ekosistemeve”⁷⁹

Termi diversitet biologjik shpreh numrin dhe gjithë larminë e organizmave të gjallë në planet. Brenda këtij termi përfshihet diversiteti i gjeneve, llojeve dhe ekosistemeve që janë produkt i një procesi evolutiv prej më se 3 miliardë vjet. Njerëzimi dhe mbijetesa e tij varet nga ky diversitet biologjik. Në këtë kuptim termi diversitet biologjik është sinonim i termit “Jeta në planet”⁸⁰.

Vendi ynë dallohet me një shumëllojshmëri të florës dhe faunës. Në bazë të hulumtimeve të deritanishme janë të inventarizuara rreth 1800 lloje bimore, mirëpo besohet se numri i llojeve duhet të jetë diku afër 2500. Ndërsa sa i përket faunës mund të themi se janë të përhapura rreth 230 lloje të egra të kurrizorëve, kurse pakurrizorët janë shumë pak të hulumtuar dhe nga ky grup ekzistojnë të dhëna për afro 150 lloje të fluturave. Ajo që florën dhe faunën e Kosovës e bënë të rëndësishme dhe joshëse është numri i madh dhe llojlojshëm i bimëve krahasuar me sipërfaqen e saj. Janë konstatuar rreth 200 lloje bimore endemike, endemorelikte dhe subendemike. Zonat më të begatshme me faunë në Kosovë janë Malet e Sharrit dhe Bjeshkët e Nemuna ku llogaritet që ekzistojnë: 8 lloje peshqish, 13 ujëtokësorësh, 12 lloje rrëshqitësish, 154 lloje shpendësh, 37 lloje gjitarësh dhe 147 lloje flutura ditore. Ajo çka e bënë mosnjohjen e numrit të saktë të llojeve bimore dhe shtazore është mungesa e inventarizimit të biodiversitetit në Kosovë. Mungon gjithashtu edhe baza ligjore me të cilën do të mbrohej biodiversiteti dhe që për pasojë kemi humbje të pakontrolluar.⁸¹

Mjedisi natyror dhe roli i tij në rritjen ekonomike

Mjedisi natyror lidhet me rritjen ekonomike në një raport kompleks e reciprok. Rritja ekonomike do të thotë që bruto produkti kombëtar (BPK) për kokë banori të rritet me kalimin e kohës. Megjithatë, kjo tendencë për rritje nuk do të thotë që rritja është e qëndrueshme.

Rritja ekonomike e qëndrueshme do të thotë që BPK për kokë banori të rritet me kalimin e kohës dhe kjo rritje në të ardhmen nuk do të kërcënohet / kufizohet nga ndotja, shërrimi i burimeve apo nga problemet sociale që lidhen me to.

⁷⁹ Rio Declaration on Environment and Development, Having met at Rio de Janeiro from 3 to 14 June 1992, për shumë shih ne <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=78&articleid=1163>

⁸⁰ Studim mbi arsyeshmërinë e shpalljes së territorit të Bjeshkëve të Nemuna Park Nacional, Prishtinë, 2003

⁸¹ Raport për mbrojtjen e mjedisit, MMPH, 2008

Mjedisi është kapitali natyror që së bashku me kapitalin fizik të krijuar nga njeriu dhe kapitalin njerëzor realizojnë rritjen ekonomike. Nga ana tjetër rritja ekonomike ndikon mbi mjedisin: mund të cenojë vlerat e tij si në aspektin cilësor (dëmtohet cilësia e burimeve dhe komponentëve të veçantë të mjedisit) ashtu dhe në aspektin sasior (pakësohet kontingjenti i burimeve për të ardhmen). Mjedisi natyror jo vetëm ofron burime për rritjen ekonomike por bart edhe pasojat e kësaj rritje (ndotjen, mbetjet industriale dhe urbane, pakësimin e pyjeve, te ajrit dhe ujit të shëndetshëm, etj. Duke e parë raportin rritje-mjedis nga kjo pikëpamje, literatura bashkëkohore e ekonomisë së mjedisit dallon midis rritjes dhe rritjes së qëndrueshme, dhe për më tepër midis zhvillimit dhe zhvillimit të qëndrueshëm. Nga kjo pikëpamje, dhe sidomos në kushtet kur ekonomia jonë po fillon të rindërtohet, interesi ynë nuk duhet të jetë thjesht për rritjen ekonomike, por për rritjen ekonomike të qëndrueshme, bile nën një këndvështrim me perspektivë ai duhet të fokusohet në zhvillimin e qëndrueshëm.⁸²

Sektorët ekonomik dhe ndikimi i tyre në mjedis

1. Industria dhe xehetaria

Deri në fund të viteve të 80-ta, industria dhe xehetaria bënë pjesë me gati 50% në bruto produktin vendas dhe mbështetej kryesisht në shfrytëzimin e resurseve minerale, (thëngjilli, xehet metalike, xehet jometalike etj.). Pas përfundimit të luftës, (1999) pjesa më e madhe e aktiviteteve xehetare dhe industriale është ndërprerë pothuajse tërësisht (minierat e xeheve të metaleve dhe jometaleve dhe komplekset përkatëse metalurgjike). Sektori privat i veprimtarisë prodhuese ka filluar të zhvillohet gjatë dekadës së fundit, mirëpo pa ndonjë koncept të mirëfilltë. Për shkak të zvogëlimit drastik të prodhimit, shkalla e ndotjes së mjedisit nga industria dhe xehetaria është zvogëluar, mirëpo problemet mjedisore të së kaluarës janë ende të pranishme: deponitë industriale, që zënë një sipërfaqe të madhe të tokës dhe janë ndotës permanent të ajrit, ujërave sipërfaqësor dhe nëntokësor.

2. Energjetika

Rreth 97% e energjisë elektrike të prodhuar në Kosovë sigurohet nga djegia e linjtit në termocentralet A dhe B, kurse nga rrjedhat ujore sigurohen vetëm afër 3% të prodhimtarisë vjetore. Fuqia e instaluar e

82 Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor, IPVQ Raport Sektorial – Mjedisi, 2008

termocentraleve njehson 1.478 MW, kurse furnizimi me linjit bëhet nga mihjet sipërfaqësore të Mirashit dhe Bardhit, me kapacitet të projektuar të shfrytëzimit të linjtit, prej 16 milionë tonë në vit. Shkalla aktuale e shfrytëzimit të kapaciteteve prodhuese të termocentraleve është e ulët - vetëm rreth 30% të fuqisë së instaluar. Kosova nuk ka burime vetanake të karburanteve të lëngët dhe të gaztë, kështu që furnizimi me këta karburant bëhet ekskluzivisht nga importi. Në përgjithësi, efikasitetit i shfrytëzimit të energjisë është i ulët. Sektori i energjisë i Kosovës është ndotës i madh i mjedisit, sidomos në regjionin e gjerë të Prishtinës. Gazrat e emetuara nga termocentralet përmbajnë sasi të mëdha të pluhurit, oksideve të azotit, dyoksidit të squfurit, metaleve të rënda, etj. Ujërat e shkarkuar nga termocentralet lëshohen në lum të patrajtuar dhe shkaktojnë ndotjen e rrjedhave ujore, veçanërisht me fenole.

Problem paraqesin edhe deponitë e hirit të depozituara në rreth 160 ha të tokës punuese, Në bazë të llogaritjeve TC-të, A dhe B, së bashku prodhojnë rreth 1 milion ton të hirit në vit, prej tyre 700.000 t janë të depozituara në deponitë e hirit, ndërsa 300.000 t lirohen në ajër.⁸³

3. Bujqësia

Gjendja e bujqësisë në Kosovë është e rëndë. Shumë ferma janë lënë pas dore, kurse infrastruktura është shkatërruar pjesërisht e në disa raste plotësisht. Bujqësia si sektor kontribuon me rreth 30% në GDP e Kosovës, ndërsa bashkë me pylltarinë përbëjnë rreth rreth 35 %. Kosova nuk i përmbushë nevojat e popullatës me prodhime vetanake bujqësore andaj 80% të prodhimeve bujqësore importohen. Cilësia e tyre është i dyshimtë dhe i pakontrolluar në mënyrë kompetente. Importimi dhe përdorimi i plehrave kimike dhe pesticideve bëhet pa kontroll dhe monitorim.

Problemët kryesorë në sektorin e bujqësisë janë:

- mungesa e infrastrukturës ligjore në fushën e bujqësisë, prodhimtaria ekstensive,
- kontrolli i pamjaftueshëm i cilësisë së produkteve bujqësore të - prodhuara në vend dhe të importuara, përdorimi jo adekuat i plehrave dhe pesticideve.
- ndotja nga mbeturinat e kafshëve të therura, të ngordhura dhe nga pularia
- mungesa e trajtimit të plehrave të fermave të mëdha dhe të mesme blegtorale;
- mungesa e fondeve ekologjike për bujqësi.

⁸³ Raporti sektorial i mbrojtjes së mjedisit, 2004

4. Transporti

Transporti në Kosovë bazohet kryesisht në transportin rrugor, derisa ai hekurudhor nuk është vënë në funksion të plotë pas luftës. Gjithsej janë 1.925 km rrugë të shfrytëzueshme magjistrale dhe regjionale, të cilat me gjithë investimet e bëra ende janë në gjendje të rëndë. Pas përfundimit të luftës është shënuar një shtim enorm i automjeteve, kështu që aktualisht qarkullojnë rreth 215.000 automjete të regjistruara. Pjesëmarrja e transportit publik në transportin e përgjithshëm është e vogël. Numri më i madh i automjeteve që aktualisht qarkullojnë në Kosovë janë të vjetra, teknikisht jo të rregullta, me përdorim të lëndëve djegëse jocilësore dhe pa përdorim të katalizatorëve. Në këtë mënyrë ato paraqesin burim të ndotjes së ajrit, por edhe të rrjedhave ujore dhe tokës dhe shkaktojnë zhurmë mbi normat e lejuara. Gjithashtu edhe hedhja e pakontrolluar e vajrave të shfrytëzuara të automjeteve shkakton një ndotje të madhe të tokës, dhe ujërave sipërfaqësor dhe nëntokësor.

5. Pylltaria

Pyjet mbrojnë pellgjet tona ujore dhe ruajnë tokën tonë. Ato ndihmojnë për të luftuar ndryshimet klimatike, duke thithur dhe ruajtur sasi të mëdha karboni, sigurojnë ushqim, materiale ndërtimi dhe medikamente, dhe janë shtëpia e 80 % të biodiversitetit në botë.

Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara ka shpallur 2011-ën si Viti Ndërkombëtar i Pyjeve (Pyjet 2011). “Pyjet për Njerëzit” është tema kryesore e Vitit. Ajo thekson lidhjen dinamike mes pyjeve dhe njerëzve që varen nga ato. Një seri aktivitete, të planifikuara të zhvillohen përgjatë gjithë vitit në mbarë botën, në nivel rajonal, kombëtar dhe lokal, synojnë të nxisin pjesëmarrjen e gjerë të publikut në çështje që lidhen me pyjet. Aktivitetet përfshijnë mbjelljen e pemëve, përpjekjet për ripyllëzime, panairë për pyllin, konferenca dhe konkurse fotografish e pikturash për pyjet. Aktivitete të tjera përfshijnë publikime librash, materiale edukuese, shpallje për shërbime publike dhe fushata mediale.

Kosova ka rreth 455 000 ha pyje prej të cilave 54 % janë në pronë shtetërore, ndërsa 46 % janë në pronësi private. Në vitin 2002 për nevoja si teknike dhe për ngrohje janë prerë 185 890 m³ dru⁵. Vetëm rreth 2000 ha janë ripyllëzuar.

Problemet kryesore të evidentuara në menaxhimin e pyjeve janë:⁸⁴

- menaxhimi i dobët i pyjeve;

⁸⁴ Edukimi dhe Ndërgjegjësimi Mjedisor, 2009

- prerjet ilegale dhe mosdefinimi qartë ligjorë për masat ndëshkuese ndaj prerësve ilegal të pyjeve;
- monitorimi dhe kontrollimi i dobët i pyjeve;
- mundësitë investive të kufizuara.

Zhvillimi i qëndrueshëm përmes krijimit të një mjedisi të shëndoshë

Nocioni “zhvillimi i qëndrueshëm”, i cili sipas definimit nënkupton kënaqjen e nevojave të brezit të sotëm duke mos rrezikuar mundësitë e brezave të ardhshëm që të kënaq nevojat e veta personale, përgjithësisht, prandaj edhe kur zbatohet në hapësirë, bashkon dy lloje qëllimesh:

- Përmbushja/kënaqja e nevojave ekonomike, shoqërore, kulturore, shëndetësore dhe politike të banorëve, dhe
- Kontrollimi ose kufizimi i ndikimit të aktiviteteve të njeriut në mjedisin jetësor, gjegjësisht, pengimi i degradimit dhe harxhimit të burimeve natyrore, ashtu që baza e lëndës së parë, energjisë dhe e ekologjisë është e domosdoshme për aktivitetet e njeriut të ruhen për kohë të gjatë.

Ky parim është bazuar/themeluar në Konferencën e KB për mjedisin jetësor dhe zhvillimin nëpërmjet “Agjendës 21”, me çka është vendosur qasja urbane gjithëpërfshirëse e aspektit të zhvillimit të qëndrueshëm.⁸⁵

Zhvillimi i qëndrueshëm do të thotë që me kalimin e kohës dobia apo mirëqenia për kokë banori së bashku me një grup treguesish të zhvillimit rriten. Në këtë aspekt zhvillimi mund të konsiderohet si një grup objektivash sociale që duhen arritur dhe jo si një objektiv i vetëm. Ai përfshin: rritjen e të ardhurës reale për frymë, përmirësimin e gjendjes shëndetësore dhe të ushqimit, përmirësimin e nivelit arsimor, shpërndarjen e drejtë të të ardhurave dhe burimeve, rritjen e shkallës së lirisë, etj.

Mesazhi i zhvillimit të qëndrueshëm është se me shumë vëmendje i duhet kushtuar variablave ambientale, se mirëqenia e përgjithshme sociale nuk mund të sigurohet vetëm nga mirëqenia materiale dhe çdo vend duhet parë nga këndvështrimi i përparimit të tij ekonomik, por edhe të atij ambiental. Komisioni Botëror për Mjedisin dhe Zhvillimin (Komisioni Brundtland) që e përdori i pari në vitin 1987 termin “zhvillim i qëndrueshëm” e përkufizon atë si “zhvillimin që realizon nevojat e të tashmes pa komprometuar aftësinë e brezave të ardhshëm për të realizuar nevojat e tyre.

Zhvillimi i qëndrueshëm nënkupton që rritja dhe zhvillimi ekonomik të realizohen mbi mundësitë reale të natyrës për t'i mbështetur ato. Kështu,

⁸⁵ Raporti sektorial i mbrojtjes së mjedisit, 2004

edhe rritja ekonomike nuk mund dhe nuk duhet t'i tejkalojë mundësitë që i jep natyra. Në këtë rast do të thuhet se rritja dhe zhvillimi janë mbështetur mbi mundësitë që i lejon natyra dhe se mund të jenë të qëndrueshme në kohë. Në rast të kundërt do të thuhet se rritja apo zhvillimi nuk është i mbështetur, pra as i qëndrueshëm, dhe se shpejt do të fillojnë të shfaqen probleme që janë shumë të vështira për t'u zgjidhur qoftë nga pikëpamja ekonomike, qoftë nga ajo teknike.

E pambështetur ose paqëndrueshme do të konsiderohej rritja ekonomike që bazohet në përdorimin e burimeve të papërsëritshme deri në atë masë që sjell shpërrimin e shpejtë të tyre, ose që bazohet në shfrytëzimin e burimeve natyrore të përsëritshme në atë mënyrë që shkakton dëmtimin e cilësisë së tyre.

Përdorimi dhe shfrytëzimi i burimeve natyrore, të përtëritshme ose jo, me kalimin e kohës çon pa dyshim në pakësimin e tyre nga pikëpamja sasiore dhe në ndryshimin e cilësisë së tyre. Rritja ekonomike, veç të tjerash mund të arrihet edhe nëpërmjet zbatimit të politikave të mençura të mjedisit, menaxhimit të qëndrueshëm të mjedisit dhe përdorimit racional të burimeve natyrore.

Nga ky këndvështrim rritja mund të shikohet si:

- Potencial për futje vlerash në buxhetin nacional;
- Rritje e trashëgimisë së kapitalit nacional natyror, siç është oferta për ajër dhe ujë të shëndetshëm, toka të punueshme të shëndetshme, etj.;
- Rritje e pasurisë nacionale.

Mjedisi natyror dhe burimet e tij ofrojnë bazën natyrore të rritjes ekonomike dhe zhvillimit të një vendi. Burimet natyrore si mineralet, lëndet djegëse, pyjet, fauna dhe flora, pasuritë hidrike etj. Së bashku me komponentë të tjerë të mjedisit si klima, etj. janë baza mbi të cilën ngrihen industritë, zhvillohet bujqësia, tregtia, etj. me qëllim që rritja ekonomike të jetë e qëndrueshme.⁸⁶

Masat adekuate për mbrojtjen e mjedisit

Në mënyrë që problematika komplekse e mbrojtjes së mjedisit të realizohet në mënyrë të suksesshme, është e nevojshme të zbatohen masat përkatëse mbrojtëse, të cilat janë përmbledhur në një model, i cili prezantohet në vijim:⁸⁷

⁸⁶ Revistë, Mjedisi Sot, nr.131, 2011

⁸⁷ <http://www.mmph-ks.org/>

Konceptet për mbrojtjen e mjedisit

- Kompletimi i legjislacionit për mbrojtjen e mjedisit, plotësimin gradual të standardeve të BE, dhe zbatimi efikas i atij ekzistues;
- Përkrahja e programeve të riciklimit të ujërave të zeza dhe mbeturinave;
- Ndërtimi i institucioneve kompetente, të afta, të pajisura me kapacitete njerëzore dhe instrumente për zbatimin e politikave mjedisore, si institucionet vendimmarrëse, monitoruese, dhe kontrolluese / inspektive.
- Sigurimi i mjeteve të nevojshme financiare për një mbrojtje të mjedisit në harmoni me zhvillimin ekonomik / themelimi i Ekofondit;
- Krijimi dhe funksionimi i rrjetës së monitorimit të mjedisit në nivel vendi duke e shtrirë atë me prioritet në subjektet e mëdha ndotëse industriale në Kosovë;
- Rritja graduale e përqindjes së qasjes së popullatës në ujë të sigurt të pijes, në sistemin e kanalizimit, në sistemin e trajtimit të mbeturinave;
- Përdorimi dhe shfrytëzimi racional i resurseve natyrore: tokë, ujë, minerale, pyje etj.;
- Rritja e sipërfaqes dhe mbrojtja e zonave të trashëgimisë natyrore krahas rritjes së kapaciteteve për një menaxhim efikas të tyre në pajtim me parimet e Deklaratës së Rios;
- Zhvillimi i programeve afatgjata edukative, arsimore, kampanjave të ndërgjegjësimit si dhe përkrahja e projekteve shkencore të fokusuara në mjedis;
- Përkrahja e konceptit të sjelljes së teknologjive të pastra në Kosovë në fazën e startimit të industrive të reja dhe ristartimit të industrive ekzistuese;
- Aplikimi i konceptit të efikasitetit energjetik në të gjithë sektorët e shfrytëzimit të energjisë.

Masat përkatëse për zhvillim të qëndrueshëm

- Sforcimi i autoritetit, respektimi dhe jetësimi i ligjit për mbrojtjen e mjedisit;
- Shfrytëzimi racional i resurseve të natyrës si princip bazë për zhvillimin e qëndrueshëm;
- Sigurimi dhe mbështetja e kërkimeve dhe punimeve shkencore të veçanta në lëmin e mjedisit;

- Të sigurohet shfrytëzimi racional i natyrës e sidomos për mirëmbajtjen dhe mbrojtjen e biodiversitetit dhe vlerave natyrore funksionale;
- Përpjekjet për tejkalimin e punëve me nguti dhe jo të organizuara para marrjes së vendimeve për shfrytëzimin e hapësirës;
- Insistimi në vendimet komplekse rajonale, duke u nisur nga platforma e përbashkët e urbanizmit, interesave ekonomike të zhvillimit dhe të mbrojtjes së mjedisit jetësor;
- Përpilimi i një liste për mbrojtje në baza hapësinore (rurale, urbane dhe industriale).

Masat direkte për luftimin e ndotësve seriozë

- Të identifikohen ndotësit e mjedisit, të bëhet përcjellja sistematike dhe evidentimi i shpeshtë e i mjaftueshëm i dukurive të dëmshme;
- Sa më parë të definohen vlerat e lejuara të koncentrimave të ndotësve në ujë, ajër, tokë dhe ushqim, si dhe periudhat në përputhshmëri me direktivat e BE;
- Vërtetimi i masave tekniko-teknologjike në kuptimin e ndryshimit të teknologjisë së vjetër, me të reja dhe më efikase, rekonstruktimin e atyre ekzistuese;
- Tek komunikacioni duhet të parashihen masat për sjelljen në minimum të koncentrimit të dëmshëm të ndotësve të cilët emitohen në ajër;
- Tek zhvillimi i vendeve dhe qyteteve të shikohen mundësitë e ngrohjes së kontrolluar, lëshimi i ujërave fekalike, trajtim i gjithanshëm dhe pastrim;
- Vendosja sistematike dhe deponimi, riciklimi dhe kontrollimi i mbeturinave komunale dhe industriale, e posaçërisht materieve të rrezikshme;
- Inicimi i hulumtimeve për energji alternative, pasi që 97 % e prodhimit të energjisë bëhet nga eksploatimi sipërfaqësor i lignitit;
- Eksploatimi i resurseve natyrore e posaçërisht atyre mbitokësore, rreptësisht duhet të jenë të kushtëzuara me ri-kultivimin e tokës;
- Ndërprerja e procesit të zënies së pakontrolluar të tokës pjellore bujqësore e kualitetit më të lartë për qëllime ndërtimi dhe për hapësira banimi;
- Të sigurohet bashkëpunimi ndërkufitarë dhe rajonal në lëmin e mbrojtjes së mjedisit;

- Të themelohet shërbimi i inspektoratit në të gjitha nivelet për kontrollin e mjedisit jetësor dhe të kryhet verifikimi i planeve urbanistike nga aspekti i mbrojtjes së mjedisit jetësor;
- Për të gjitha projektet e investuara të bëhet vlerësimi i ndikimit në mjedis dhe vlerësimi i aplikimit të kriterëve ekologjike.

Përfundim

Propozimet e bëra në këtë punim le të shërbejnë si një thirrje për mobilizim të përgjithshëm për të bërë diç më tepër për mjedisin. Të gjithë ne, anëtarët e shoqërisë duhet të përpiqemi me aq potencial sa kemi për të ndërmarrë veprime konkrete për përmirësimin e mjedisit natyror në vendin tonë. Për këtë nevojitet një përfshirje sa më e gjerë e aktorëve të këtij sektori: pushteti vendor dhe qendror, shoqatat e pyjeve, ekonomitë pyjore, shërbimet e ndryshme pyjore, OJQ-të, donatorë, etj. Sidoqoftë, rolin kryesor padysim se e mban njeriu, si pjesëtar i shoqërisë civile, duke qenë plotësisht i vetëdijshëm dhe i ndërgjegjshëm për rëndësinë enorme të mjedisit në cilësinë e jetës në të një zhvillimi të qëndrueshëm ekonomik.

Një motiv shtesë për të ndjekur këtë kurs që tani, le të jetë viti 2011, një vit ky i shpallur si viti Ndërkombëtar i Pyjeve nga Asambleja e Përgjithshme e Kombeve të Bashkuara.

Literatura

1. Deklarata e Rios / Konventa për Diversitetin Biologjik, Rio de Zhaneiro, 1992 <http://www.unep.org/Documents/Multilingual/Default.asp/=78&articleid=1163>;
2. Edukimi dhe Ndërgjegjësimi Mjedisor, 2009;
3. Instituti Hidrometeorologjik i Kosovës;
4. Ministria e mjedisit dhe planifikimit hapësinor, IPVQ Raport Sektorial – Mjedisi, 2008;
5. Raport mbi gjendjen ambientale ne Kosove, Qeveria e Kosovës, MMPH, 2004;
6. Raport për mbrojtjen e mjedisit, MMPH, 2008;
7. Revistë, Mjedisi Sot, nr.131, 2011;
8. Studim mbi arsyeshmërinë e shpalljes së Bjeshkëve të Nemuna Park Nacional, Prisht, 2003;
9. Ligji për mbrojtjen e mjedisit Nr. 03/ L – 025;
10. Ligji për mbrojtjen e natyrës nr. Nr. 2004;